

สาระสำคัญในบทที่ ๔ และ ๕ ดูเหมือนจะชี้ให้เห็นว่าความขาดแคลนเงินแผ่นดินที่เกิดขึ้นตั้งแต่ตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อันมีสาเหตุที่สำคัญมาจากการใช้จ่ายไม่ถูกทางของรัฐบาลและการดำเนินมาตรการแก้ไขภาวะขาดแคลนเงินระหว่างที่เศรษฐกิจตกต่ำในรัชสมัยต่อมา เป็นปัจจัยสำคัญก่อให้เกิดผลเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและการปกครอง

หากจะพิจารณาถึงความเคลื่อนไหวทางการเมืองของชนชั้นข้าราชการ อันเกิดจากอิทธิพลทางความคิดเสรีนิยมของตะวันตกที่ได้ปะทุออกโดยวิธีสันติและรุนแรงมาแล้ว กล่าวคือการกราบบังคมทูลความเห็นเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. ๑๐๓ (พ.ศ. ๒๔๒๗)^๑ และการคบคิดยึดอำนาจ ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตามลำดับ ก็จะทำให้เห็นว่าความมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้ก่อตัวอย่างฉับพลันในขณะที่เกิดความยุ่งยากทางการเงินและเศรษฐกิจ แต่ความเคลื่อนไหวของฝ่ายผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ นี้เป็นพลังที่ได้จากการหลอมตัวทางความคิดเสรีนิยมมานานถึงกว่า ๔๐ ปี ภายใต้ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชและระบบเศรษฐกิจศักดินายสมนาเยนต่างชาติ ดังนั้น ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นจึงมิใช่สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยตรง หากแต่เกิดจากการพัฒนาทางการเมืองและแนวความคิดเสรีนิยมที่มีมาก่อนหน้านั้น ความตกต่ำทางการเงินและเศรษฐกิจของประเทศเป็นแต่เพียงเครื่องกำหนดเวลาการปฏิวัติเท่านั้น^๒

^๑ โดยเฉพาะเรื่องนี้ ดู รัชอนันต์ สมุทวณิช, แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย คำกร่าบบังคมทูลความเห็นจัดการเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน ร.ศ. ๑๐๓ (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓).

^๒ Thawatt Mokarapong, op. cit., p. 101

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งแนวทางถึงการปรับตัวในระบบสังคมเก่า เชื้อชาติเกินกว่าสภาวะใหม่ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกับการเปิดประเทศตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อาจกล่าวได้ว่านับตั้งแต่ประเทศไทยไม่สามารถรอดพ้นจากการกระทบของคลื่นอิทธิพลตะวันตกที่แผ่เข้ามาในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้คอมโด้คลื่นจากภายนอกนั้นด้วยการปรับนโยบายภายในให้เข้ากับสถานการณ์ในขณะนั้น โดยสร้างสัมพันธไมตรีทางการทูตและการค้ากับนานาประเทศอย่างกว้างขวาง การหลั่งไหลเข้ามาของอารยธรรมตะวันตกก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในทางประวัติศาสตร์มากที่สุด ในสังคมศักดินาคั้งเดิม เริ่มต้นจากการปฏิรูปการคลังที่ทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมทรัพยากรของประเทศได้ทั้งหมด แล้วนำส่วนเกินของการผลิตมาจัดระเบียบการปกครอง การศาล การศึกษา และอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ตนเอง แม้ว่าจะเป็นไปอย่างเชื่องช้าและทีละน้อย พลังใหม่ได้เกิดขึ้นในระบบสังคมเก่า ซึ่งเป็นการขึ้นสู่ยุคของปัญญาชนอิสระที่แทรกเข้ามาในสังคมระหว่างชนชั้นแห่งความยิ่งใหญ่ของขุนนางและชาวนาที่ต่ำต้อยอันเป็นชนชั้นรากฐานมานานหลายศตวรรษ พลังใหม่นี้จะเรียกว่าเป็นพลังของชนชั้นกลางหรือไม่ก็ตาม พลังใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตทางอ้อมของการยอมรับวัฒนธรรมตะวันตกเพื่อสร้างค่านิยมใ้การพัฒนาประเทศมีส่วนผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ และต่อสู้เพื่อที่จะให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ทั้งทางการปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมในโลกทัศน์ที่แตกต่างไปจากชนชั้นซึ่งมีอำนาจปกครองเดิม

อย่างไรก็ดี ขบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จากเบื้องบน ซึ่งเริ่มขึ้นตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มิได้เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิต พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนาง ยังคงเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่โดยมีนายทุนต่างชาติเข้ามามีส่วนร่วม ความพยายามที่จะ

มีชาวต่างประเทศพิจารณาว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยชนชั้นสองเหล่านี เป็นกรกระทำของชนชั้นกลาง (M. Sivaram, The New Siam in the Making (Bangkok : Stationers Printing Press, 1936), p. 26 - 27, 36.

รักษาความคงอยู่ของสังคมที่คนส่วนใหญ่ไร้การศึกษา กระจุกกระจายเพราะขาดระเบียบ
การปกครองขณะที่ถูกคุกคามจากมหาอำนาจตะวันตกรุนแรงขึ้นทำให้พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าการตั้งอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางและทำให้เข้มแข็งใน
ระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวด พระองค์ทรง
ตระหนักดีว่าพลังใหม่กำลังทำลายพลังเก่าและรอคอยการเปลี่ยนแปลงตามหลักการของเสรี
นิยมประชาธิปไตยที่จะเกิดขึ้นจากการปรับตัวของสังคมระบบเก่า และคงจะด้วยเหตุนี้เอง
ที่ทำให้พระองค์ทรงกำหนดความหวังของพลังใหม่ไว้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชโอรสผู้ครองราชสมบัติต่อจากพระองค์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๑
ฉะนั้นระหว่างเวลาดังกล่าวจึงเป็นช่วงเวลาสำหรับการพิสูจน์การปรับตัวของสังคมระบบเก่า
นั่นเอง

เมื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพียง ๗ ปี ย่อมแสดงให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่า
ในช่วงระยะเวลาสำหรับการพิสูจน์ของสังคมระบบเก่าดังกล่าวข้างต้น ขบวนการเปลี่ยนแปลง
แปลงในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จากอำนาจเบ็ดเสร็จงังงับอยู่กับที่ ไม่มี
ใครโต้แย้งได้เลยว่าความเจริญต่าง ๆ ในโครงสร้างเดิมได้ขยายตัวออกไปหลายประการ
แต่สิ่งที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๓ การใช้จ่ายเงินแผ่นดินมีได้ก่อให้เกิดผลเปลี่ยนแปลงใน
การผลิตทุกอย่างไป แม้แต่เพียงการเพิ่มผลผลิตต่อจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้า
ให้มากขึ้นเพื่อนำส่วนเกินที่จะได้มาเป็นความมั่งคั่งของประเทศนั้นกระจายกลับไปเสริมสร้าง
ฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกในสังคมเกษตรกรรม เงินรายได้แผ่นดินซึ่งเกือบทั้งหมดนั้น
มาจากชนชั้นชาวนานำมาเพื่อประโยชน์ของชนชั้นปกครองเป็นสำคัญ ในขณะที่ไม่มีการเปลี่ยน
แปลงรูปแบบของอำนาจการบริหารประเทศและปราศจากความสนใจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ

๑ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การปฏิรูปพื้นฐานการปกครองแบบประชาธิปไตยในสมัย
ราชาธิปไตย การเตรียมการพระราชทานรัฐธรรมนูญของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว," สัปดาห์การเมือง, คณะบรรณาธิการ ชัยอนันต์ สมุทวณิช เศรษฐบุตร คุณศรีพิทักษ์
และ แสง วัฒนกุลมาศ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔) หน้า ๔.

อย่างจริงจัง การนำทรัพยากรส่วนใหญ่เสริมสร้างกำลังกองทัพในมุขกลับเท่ากับเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของกษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ และขุนนางผู้กำบังจัญการผลิตของประเทศไว้มากกว่า นอกจากนี้การไหลออกของเงินรายได้แผ่นดินในส่วนพระมหากษัตริย์ซึ่งไปสู่มือของขุนนางและกิจกรรมที่ดูเหมือนว่าพยายามจะเรียกร้องความสามัคคีกันให้เห็นถึงความขึ้นแข็งและตอบโต้ความเจริญเติบโตของพลังใหม่ด้วยการทำให้พลังเก่าในระบบศักดินาแข็งแรงแย่งขึ้น ระบายแผ่นดินอันจืดกริบไปตามแนวทางดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับสถานะทางเศรษฐกิจที่ทรุดโทรมในขณะนั้น และมีใค้บงบอกถึงนโยบายของรัฐที่พร้อมจะจัดเตรียมสังคมให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ใหม่แต่อย่างใด

การพัฒนาประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพิสูจน์อย่างแจ่มชัดว่ารัฐบาลไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมให้ดีขึ้นในระบบการเมืองเก่าได้ หากจะพิจารณาจากอุดมการณ์ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ คือ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) ที่ว่าการปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าปราศจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะไม่มี ความหมายแต่ประการใด ถ้าไม่ปฏิรูปเศรษฐกิจและสังคมซึ่งมีความสัมพันธ์ทางการผลิตเป็น เครื่องกำหนดระบบ^๑ แล้ว ก็จะไม่บอกสาเหตุที่เป็นรากฐานการเปลี่ยนแปลงการปกครองว่า มาจากความล้าหลัง และเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจที่สังคมระบบเก่า โดยเฉพาะในระยะ เวลาของการพิสูจน์ไม่อาจปรับให้ทันกับความต้องการของพลังใหม่นั้นเอง ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ จากพลังเก่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ว่าจะเป็นความสนใจที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น หรือที่หาที่จะให้รัฐธรรมนูญการปกครองแก่ประชาชน ซึ่งก็ริบและเนิ่นนานเกินไปนั้น ไม่อาจเข้าใจสถานะใหม่ที่ไค้ก้าวล้ำหน้าไปไกลเสียแล้วการใช้

^๑ดูใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ปัญหาสำคัญของเค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์," สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๘ (กันยายน - พฤศจิกายน, ๒๕๑๓), ๘๖ - ๘๗.

^๒ดู ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "การปฏิรูปพื้นฐานการปกครอง...", หน้า ๑ - ๔๐.

นโยบายการคลังของรัฐบาลเข้าแก้ไขเศรษฐกิจในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเป็นปัจจัยก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชนชั้นขึ้นโดยสามัญสำนึกที่ให้ความเข้าใจได้ในทันทีว่าชนชั้นปกครองจะยังคงขูดรีดและปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นเดียวกันให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้แน่นอนว่าชนชั้นปัญญาชนหนักความจริงประการนี้

มาถึงจุดนี้ใคร่ขอเท็จจริงประการหนึ่งที่ควรยอมรับ นั่นก็คือการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นแบบอย่างเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญและเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเศรษฐกิจ และสังคมให้ทันสมัยขึ้น ตามนัยยะนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาการเมือง^๑ เป็นแต่การมองคุณค่าของความเจริญต่าง ๆ ในการพัฒนาการเมืองนั้นโดยปราศจากแผนการพิจารณาถึงความสำคัญที่จะต้องเปลี่ยนแปลงทางสถาบันซึ่งไม่ส่งเสริมการพัฒนาและให้โอกาสแก่สถาบันอันสนับสนุนการพัฒนาก่อตัวขึ้นโดยเร็ว เมื่อไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันในสังคมเก่า ส่วนของทรัพยากรที่ได้แปรเปลี่ยนไปเป็นความเจริญต่าง ๆ ทางวัตถุเท่ากับเป็นผลผลิตใหม่ของระบบเก่านั้นเอง ดังนั้นแนวทางการใช้จ่ายเงินแผ่นดินจึงยังคงถูกกำหนดโดยระบบเก่า และเพิ่มควมขงจำกัดของนโยบายการคลังอนุรักษนิยม กฎเกณฑ์ของระเบียบการคลังซึ่งตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจอย่างล้าช้า ไม่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางการผลิตและการศึกษาของประชาชน การล้าชดระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชที่รวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางโดยมิได้เตรียมพร้อมที่จะคลี่คลายอำนาจออกไปสู่สังคมส่วนอื่น อันเป็นแหล่งที่มาของเงินรายได้แผ่นดินส่วนใหญ่ หากแต่ได้รับอำนาจการบริหารเงินรายจ่ายเพียงประมาณ ๑ %^๒ และใน ๕๕ % ที่อยู่ในอำนาจการบริหารของส่วนกลางนั้นยังกระจายกลับไปให้แก่ฐานเบื้องล่างเพียงเล็กน้อย ย่อมเห็นได้เป็นอย่างชัดถึงการเอาโรคเอาเปรียบของชนชั้นปกครอง นี้เองที่ฝ่ายพลังใหม่หิบบกขึ้นมาชี้แจงเพื่อแสดงความชอบธรรมของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

^๑ดู L.W. Pye, Aspects of Political Development

(Boston : Little and Brown, 1966), p. 33 - 5.

^๒ม.จ. สกสรรพนกร วรวรรณ, กฎหมายการคลัง (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, ๒๔๗๗), หน้า ๗๓.

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ดังในคำประกาศฉบับแรกของญกอกการคนหนึ่งว่า

"ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร
ไม่ใช่อของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎร
เป็นผู้ช่วยกันกู้ประเทศเมื่ออิสรภาพนจากมือชาติผู้ พวกเขา
มีแค่อรูปมือเปิบ และกวางๆรวบรวมทรัพย์สินสมบัติเขาไว้ตั้ง
หลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากราษฎรเพราะวิธีทำนา
บนหลังถนนนั่นเอง..."^๑

ในการพัฒนาประเทศซึ่งเพียงแต่มองหาค่านิยมเพื่อยกระดับฐานะของประเทศ
ให้ทัดเทียมกับอารยประเทศทั้งหลายยอมบดบังความเป็นจริงที่ว่าฐานะทางเศรษฐกิจและ
ความทัดเทียมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด การเน้นนโยบายชาตินิยม
ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในระยะการสร้างชาติโดยปราศจากการผลักดัน
นโยบายจากเบื้องบนที่จะพยายามแก้ไขโครงสร้างพื้นฐานของปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม
ควบคู่กันไปเป็นจุดอ่อนที่เห็นได้และนโยบายดังกล่าวยังชี้แนวทางการหันเหความสนใจของ
เสรีนิยมไปที่นายทุนต่างชาติผู้มีส่วนร่วมในการกำบังกิจการผลิตของประเทศ ไม่ต้องสงสัย
เลยว่านโยบายชาตินิยมเช่นนี้มีผู้นิยามว่าเป็น "ชาตินิยมศักดิ์สิทธิ์"^๒ อันน่าจะใจเป็นเครื่องมือ
ที่ค้ำชูเพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลง แต่การอภิวัฒน์ของสังคมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้ชี้ให้
เห็นแล้วว่าความพยายามที่จะต่อสู้ของพลังเก่าเพื่อคงไว้ซึ่งระบบเดิมมีมากเท่าใด แรง
ผลักดันในทางสร้างสรรค์ของพลังใหม่ก็มีมากขึ้นเท่านั้นในเมื่อการคลี่คลายทางความคิดไม่
ถอยกลับ

^๑อ้างถึงใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "อุดมการณ์ทางการเมืองของไทย," ใน
อุดมการณ์กับสังคมไทย, บรรณาธิการ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๓๓ - ๕.

^๒สมสมัย ศรีสุทรพรรณ, อ้างแล้ว, หน้า ๔๘๘.

ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการปกครองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมให้เป็นไปอย่างรวดเร็วกว่าเดิมมาก โดยแนวนโยบายการคลังซึ่งไม่เคร่งครัดต่อคุณภาพของงบประมาณดังแต่ก่อน ขนาดและสัดส่วนของงบประมาณที่เปลี่ยนแปลงไปเปิดโอกาสให้รัฐบาลสามารถใช้จ่ายเงินทุนมากขึ้น การขยายตัวและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เงินทุนและความช่วยเหลือจากต่างประเทศเป็นปัจจัยสำคัญของโครงการพัฒนาประเทศอย่างมีแผนและเป้าหมายที่แน่นอน ผลก็คือเกิดความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจที่มีการพัฒนากิจกรรมรากฐานพร้อมกับสาขาบริการอื่น ๆ เช่นกิจการธนาคาร รวมทั้งการค้าในระดับสูง^๑ อันแตกต่างกับสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช แต่การเปลี่ยนแปลงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มิใช่เป็นการปฏิวัติอย่างแท้จริงเพราะไม่มีการเปลี่ยนแปลงถึงขั้นพื้นฐาน ดังนั้นในขณะที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมยังเป็นเกษตรกรรมมีอุตสาหกรรมเต็มรูปแบบ ความสัมพันธ์ของการผลิตจึงคงอยู่อย่างเดิม ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่ยังอยู่ในมือของกลุ่มน้อยของประเทศผู้มีอำนาจกำหนดโครงสร้างเบื้องต้น และชาวต่างชาติ อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจการเมืองดังกล่าวตั้งอยู่บนรากฐานของระบบเก่า มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในระหว่างทางหัวเลี้ยวหัวต่อเข้าสู่ระบบใหม่หรือระบบทุน^๒ ซึ่งหมายความว่าระบบเศรษฐกิจยังคงลักษณะตักคินากึ่งทุนนิยมนั่นเอง

เมื่อแนวโน้มทางประวัติศาสตร์ภายหลังการโค่นล้มอำนาจในระบบเก่าลงพิสูจน์พลังของเสรีนิยมไม่อาจแยกตัวออกมาได้อย่างเด่นชัด และยังคงแผ่ร่วมกับฝ่ายอนุรักษนิยมที่เป็นส่วนตกค้างของพลังเก่าอย่างแยกไม่ออก ซึ่งมีผลก่อให้เกิดแรงต้านทานต่อการ

^๑ Chhattip Nartsupha, Foreign Trade, Finance and the Economic Development of Thailand 1956 - 1965 (published Ph.D. Thesis, Tufts University, 1968; Bangkok : Prae Pittaya Ltd., 1970).

^๒ ปรีดี พนมยงค์, ความเป็นอนิจจัง "ของสังคม" (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, นปป.), หน้า ๒๘ - ๓๐.

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม^๑ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และการประนีประนอมกับฝ่ายอนุรักษนิยมได้ต่อมา ซึ่งถ้ามันย้อนขึ้นไปจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๕ แล้วจะเห็นว่าเป็นระยะเวลาเกือบจะเท่ากับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนกระทั่งวาระสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นภาพสะท้อนกลับของเหตุการณ์ในอดีตดังที่มีผู้กล่าวว่า "เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม คือการนำเอาเหตุการณ์ ๒๔๗๕ มาฉาบให้ดูกันอีกครั้ง"^๒ ทั้งนี้ยอมรับชัดว่า ความเคลื่อนไหวของรัฐบาล โดยการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเท่าที่ผ่านมานับรากฐานของสังคมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง ไม่อาจทำให้ประเทศหลุดพ้นไปจากสภาพคดงอพัฒนา และก้าวขึ้นสู่วิถีการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ยังไม่ไร้ผลเสียทีเดียวในเมื่อเป็นสิ่งกระตุ้นให้ประชาชนเริ่มตระหนักถึงการขูดรีดระหว่างชนชั้นและความสำนึกในทางการเมืองอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และผลอันสำคัญนี้เองที่นำไปสู่ความเอนเอียงของรัฐบาล ซึ่งสอดคล้องที่จะเลือกแนวทางเศรษฐกิจสวัสดิการ^๓

^๑ ภู นัครทิพย์ นาดสุภา, "ทางเลือกของเสรีนิยม," (สำเนา), ชื่อเดิมของ "เสรีนิยมในทัศนะของคนหนุ่ม," สังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๒ (กันยายน - พฤศจิกายน, ๒๕๑๓); ๕๖ - ๖๒.

^๒ สุรพงษ์ ชัยนาม, "ประชาธิปไตย-ใครปล้นใคร," จดหมายเหตุ, ๒ (กุมภาพันธ์, ๒๕๑๗). ไม่ปรากฏหน้า.

^๓ เป็นแนวความคิดที่เน้นคุณค่าทางสังคมโดยมุ่งสวัสดิภาพอันร่วมกัน จุดอ่อนของเศรษฐกิจเสรีที่ก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมทางสังคมต่าง ๆ ในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๕ (ต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕) ทำให้แนวความคิดนี้รุนแรงขึ้น นักสังคมนิยมเริ่มโจมตีและวิพากษ์วิจารณ์ว่าเศรษฐกิจเสรีขาดคุณลักษณะที่จะให้ประโยชน์ต่อสังคมในสภาพแวดล้อมที่ปราศจากความยุติธรรม และจะต้องแก้ไขโดยแนวความคิดใหม่ดังกล่าวข้างต้น (ภู Gunnar Myrdal, The Political Element in the Development of Economic Theory, Trans, Paul Streeten (London : Routledge & Kegan Paul Ltd., 1965) p. 194.

ควบคุมกันไปกับระบบเสรี เพื่อก่อให้เกิดการวิภาครายไคอย่างยุติธรรมและกระจายความ
มั่งคั่งไปสู่ประชาชนโดยเร็วในขบวนการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ดียังเป็น
ความหวังที่เลื่อนลอยและไม่มีใครยืนยันว่าจะไม่มีเหตุการณ์สะท้อนกลับในประวัติศาสตร์ที่
ผ่านมาแล้วอีก ในเมื่อปรากฏว่าพลังของฝ่ายอนุรักษนิยมซึ่งมีอิทธิพลเหนือฝ่ายเสรีนิยม
ยังคงยืนกรานเพื่อต่อสู้การเปลี่ยนแปลงต่อไป และเศรษฐกิจสวัสดิการจากเบื้องบนอาจถูกเลือก
เข้ามานั้น ก็จะเป็นแต่เพียงการแสวงหาคำนิยมใหม่ ซึ่งฝ่ายอนุรักษนิยมจะใช้เป็นเครื่อง
มือป้องกันมิให้เกิดความแตกตางและความขัดแย้งในสังคมมากขึ้นเท่านั้น

การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจโดยวิธีการวิเคราะห์การใช้จ่ายเงินแผ่นดิน
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาอันสำคัญนี้ได้
แสดงให้เห็นถึงแนวทางเศรษฐกิจการเมืองในปัจจุบันที่มีความต่อเนื่องกับเศรษฐกิจการเมือง
ในอดีตว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง
การเมือง การพัฒนาการเมืองจะเป็นไปอย่างเชื่องช้าในโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่
ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ประชาชนส่วนใหญ่หรืออันที่จริงก็คือฐานเบื้องล่างรองรับโครงสร้าง
ทางเศรษฐกิจของประเทศไว้จะไม่สามารถก้าวขึ้นสู่ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและการ
เมืองกับชนกลุ่มน้อยได้ ตราบใดที่การเปลี่ยนแปลงถึงขั้นพื้นฐานจากเมืองบน หรือในทาง
เลือกอีกประการหนึ่ง การปฏิวัติจากเบื้องล่างอย่างแท้จริงยังไม่เกิดขึ้น ก้าวต่อไปของ
ประวัติศาสตร์ภายหลังเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ น่าจะเป็นช่วงระยะเวลาที่ควรแก่การ
เฝ้าดูการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยอันเป็นสังคมที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง
เศรษฐกิจอย่างแท้จริง.